

DISSERTATIONES

CSALÁDVÉDELEM A VIRTUÁLIS TÉRBEN

BOJNÁR Katinka
PhD-hallgató (PPKE JÁK)

„A család joggal elvárhatja, hogy a társadalmi kommunikációs eszközök a társadalom építésének pozitív eszközei legyenek, és támogassák a család alapvető értékeit. Ugyanakkor a családnak joga van ahhoz, hogy elsősorban legfiatalabb tagjait megvédje a tömegkommunikációs eszközök negatív hatásaitól.”¹

1. Bevezetés

A családvédelem nem szűkül le a fizikai valóságra, hanem annak ki kell terjednie a kor technikai és technológiai fejlettségére tekintettel a virtuális térre is. Ebben a vonatkozásban a családon belül a legsérülékenyebb csoportot a gyermekek jelentik. Hiszékenységük és veszélyérzetük korlátozott volta miatt sokkal kitétebbek az internet negatív hatásainak. A védelem iránti igény fokozott, tekintettel arra, hogy amíg a bántalmazó közeg elhagyásával, megszüntetésével az abúzus a fizikai térben megszűnik, addig a virtuális térben ez megmarad. Ennek megfelelően a gyermekek védelme az internet veszélyeivel szemben sürgető közös feladata a szülőknek, nevelőknek, jogalkotónak és a jogalkalmazást végző szerveknek. A családokon belül a tapasztaltabb, nagyobb testvérek is kiemelt szerepet kapnak, tekintettel arra, hogy életkorban közelebb állnak kisebb testvéreikhez, és koruknál fogva felelősségteljesebbek és veszélyérzetük is nagyobb.

A Családjogi Charta megjelenésének 30. évfordulója alkalmából rendezett szakmai konferencián került elemzésre a cikk mottójául választott paragrafus. A 2013-ban tartott konferencia² célja az volt, hogy ismét áttekintsük a Charta rendelkezéseit, levonjuk belőle a következtetéseket, és a mostani, harminc évvel későbbi, sok te-

¹ A Család Pápai Tanácsa által kiadott Családjogi Charta 5. § (f) pont.

² 30 éves a Család Pápai Tanácsa által kiadott Családjogi Charta – Szakmai konferencia a Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Kara és a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia Családbizottsága szervezésében.

kintetben megváltozott társadalmi helyzetben újra gondoljuk az iránymutatásait. Nem mehetünk el szó nélkül amellett a tény mellett, hogy a Charta már 1983-ban, tehát az internet széleskörű elterjedését megelőzően fontosnak tartotta felhívni a figyelmet a tömegkommunikációs eszközök gyermekekre gyakorolt negatív hatásaira.

Az internet mellett, hogy számos hasznos lehetőséget biztosít, több negatív hatással is rendelkezik, amivel mind a jogalkotónak, mind a gyermekek nevelőinek – értve ezalatt a szülőket, tanárokat, pedagógusokat – számolniuk kell, és a lehetséges veszélyhelyzetekre gyermekeinket is fel kell készítenünk. Az internet ma a személyközi kommunikáció egyik tipikus eszköze, ami nemcsak elektronikus levélváltásra ad lehetőséget, hanem valós időben beszélgethetünk és segítségével akár vizuális tartalmakat is megoszthatunk az egész világgal.³ Felmérések azt mutatják, hogy az internetet általában, de a most említett funkcióit különösen már gyermekek is használják, jellemzően 8-9 éves kortól. A statisztikák alapján 2011-ben az európai gyerekek több, mint 75%-a használta az internetet különböző célokra, kapcsolattartásra, tartalmak megosztására, vagy internetes tartalmak létrehozására. A 9-16 éves korosztály 59%-ának van valamilyen közösségi média oldalán profilja és ebből 26%-nak nyilvános a profilja.⁴ Mára az is elismert tény, hogy a gyerekek tanulékonyaságukból és a világra való nyitottságukból fakadóan rövid idő alatt jobban megismerik és könnyebben használják az internet nyújtotta lehetőségeket, mint akár szüleik vagy a társadalom más felnőtt tagjai.⁵ A jelenkor gyermekeit a lendületes technikai tudásukra tekintettel ‘digitális bennszülötteknek’⁶ is nevezik, akik anyanyelvi szinten beszélnek az internet, a számítógépek és a videó játékok digitális nyelvét.⁷ Az őket tanító, nevelő szülők és pedagógusok a generációs különbségek miatt azonban csak ‘digitális bevándorlók’⁸ lehetnek, hiszen nem a digitális korban születettek és ezt a nyelvezetet el kellett sajátítaniuk, meg kellett tanulniuk, aminek velejárója, hogy az ‘akcentusuk’ észrevehető, olykor számottevő.⁹ A ‘digitális bennszülött’ és ‘digitális bevándorló’ kifejezést Marc Prensky alkalmazta először és már 2001-ben felhívta a figyelmet a generációk közötti ilyen jellegű különbségekre.

³ Sonia LIVINGSTONE – Leslie HADDON: *EU Kids Online: Final report*. London, LSE, 2009. 47.

⁴ Sonia LIVINGSTONE – Leslie HADDON – Anke GÖRZIG – Kjartan ÓLAFSSON: *Risks and safety on the internet, The perspective of European children*. London, LSE, 2011. 5. (<http://www.lse.ac.uk/media-and-communications/assets/documents/research/eu-kids-online/reports/D4FullFindings.pdf>)

⁵ A Bizottság jelentése az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának a kiskorúak és az emberi méltóság védelmére vonatkozó 1998. szeptember 24-i tanácsi ajánlás, valamint az európai audiovizuális és on-line információs szolgáltatási ipar versenyképességével összefüggésben a kiskorúak és az emberi méltóság védelméről és a választás jogáról szóló, 2006. december 20-i európai parlamenti és tanácsi ajánlás alkalmazásáról – A gyermekek védelme a digitális világban. I. (<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0556&from=HU>)

⁶ Prensky az angol nyelvű cikkében ‘digital natives’ kifejezést használja.

⁷ Marc PRENSKY: Digital Natives, Digital Immigrants. On the Horizon. *MCB University Press*, vol. 9., no. 5. (2001) 1.

⁸ Prensky az angol nyelvű cikkében ‘digital immigrants’ kifejezést használja.

⁹ PRENSKY i m. 2.

A kérdés az, hogy milyen veszélyek leselkednek a gyermekekre a virtuális térben és ezekre melyek a leghatékonyabb válaszok és azok megvalósításáért ki a felelős személy vagy szerv.

2. A virtuális tér veszélyei

Az internet sok pozitív és előnyös szolgáltatása ellenére ugyanakkor veszélyt is jelent a gyermekekre. Életkorukból adódóan hiszékenyséjük és naivitásuk sebezhetővé teszi őket. A veszélyforrások közé sorolhatóak az olyan tartalmú honlapok, amelyek a gyermekek testi, lelki és erkölcsi fejlődésére káros tartalmakat hordoznak, vagy ilyenek a célzottan gyermekeket bántó, illetve kihasználó személyek. Azok a szolgáltatások is, amelyek alapvetően nem veszélyesek, okozhatnak problémát, ide tartoznak a közösségi oldalak, az internetes, virtuális játékok.

Az egyik leggyakoribb veszély az internetes zaklatás (*cyberbullying*). A *cyberbullying* olyan, infokommunikációs eszközök segítségével elkövetett támadó jellegű cselekmény, amely ismétlődő jelleggel irányul egy meghatározott áldozat ellen, amelytől az nem tudja önmagát megvédeni.¹⁰ A zaklatás során az áldozat sérül vagy a zaklatás komolyan zavaró tényezőként jelenik meg az életében, és jellemzője az ismétlődő jelleg.¹¹ A *cyberbullying* tehát olyan durva tréfa, ugratás, amely során jellemzően a 13-17 éves fiatal korosztályok tagjai különböző platformokon lejáratják egymást.¹² A kulcsszó a háborgatás, a háborgató cselekmény, amelynek mértéke azonban eltérő nagyságú lehet. Ezt a típusú zaklatást súlyosbítja, hogy míg egy iskolai zaklatás határára megszűnik, addig az internetes zaklatás esetén a gyermek otthon is áldozat marad, hiszen a fizikai tér elhagyásával nem szűnik meg a kapcsolata a zaklatóval. A netes zaklatás nagy nyilvánosság előtt zajlik, még több tanú látszólagos beleegyezésével, mint az offline zaklatás során. Az okostelefonok elterjedése ugyanakkor behatárolja a szülők ellenőrzési és szabályozói lehetőségeit, így nő a gyermekekre leselkedő veszélyek száma.¹³

Az internetes kibeszélés vagy *mém* küldés az internetes bántalmazások egy másik példája. A digitális fájlok vagy hivatkozások eredetileg reklámcélú kiküldése manapság gyakran hamis hírek, kínos videók vagy képek terjesztéséből áll, ami jelenthet akár művészi kifejezést, mosolyra fakasztó kedveskedést is, de sokszor kifejezetten durva lejárató kampányba torkollik. A *mémelés* a *cyberbullyingtől* abban különbözik, hogy a kárvallott alany általában idegen személy, akit az internetes közösség 'kipécéz' magának valamilyen tulajdonsága vagy megnyilvánulása alapján.¹⁴

¹⁰ Peter K SMITH et al: Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, vol. 49., no. 4. (2008) 376.

¹¹ Robert MOORE: *Cybercrime, Investigating High-technology Computer Crime*. London –New York, Routledge–Taylor and Francis Group, 2015. 129.

¹² SZATHMÁRY Zoltán: *Bűnözés az információs társadalomban, Alkotmányos büntetőjogi dilemmák az információs társadalomban*. Doktori értekezés. Pécsi Tudományegyetem, Állam-és Jogtudományi Kar Doktori Iskolája, 2012. 69.

¹³ SZIKLAY Júlia (szerk.): *Kulcs a net világhoz!* Budapest, NAIH, 2016. 74–75.

¹⁴ Uo. 76.

A *sexting* olyan tevékenységként definiálható, amely során a felhasználók mobiltelefonon önmagukról készített szexuális tartalmú felvételeket és szexuális töltetű üzeneteket küldenek egymásnak.¹⁵ Ezt a sérelmet fokozhatja az is, ha felvételek nyilvánosságra kerülnek. A felelőtlenség mellett megjelenik a bosszúvágy, általában azokban az esetekben, amikor egy párkapcsolat megszakadása után az egyik fél a párjáról készített felvételeket hozza nyilvánosságra. A felelősségre vonás szempontjából azon körülmény megítélése okozhat problémát, hogy a felvételeket sok esetben az érintettek önmaguk készítik és továbbítják. Ugyanakkor a 16. életévet még be nem töltött, információs önrendelkezési joggal nem rendelkező kiskorú esetén ez a cselekmény Magyarországon minden esetben jogellenes, hiszen az ilyen jellegű adatkezeléshez 16. év alatti személy hozzájárulását nem adhatja, az nem szolgálhat jogalapul. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy a polgári jog körébe eső jogügyletek esetén a polgári jog cselekvőképességre vonatkozó szabályai az irányadóak, jellemzően a 14. és a 18. életév jelent választóvonalat. A konkrét veszélyforrás elemzésén keresztül azt látjuk, hogy a felhasználók magánszférához való viszonya jelentős átértékelődésen ment keresztül. Mindkét trend annak tanújele, hogy a *privacyhoz* viszonyulás negatív irányban változott, hiszen amíg a *cyberbullying* más magánszférájának a semmibevétele, addig a *sexting* a felhasználó saját magánszférájának a teljes megnyitását jelenti. Ez egyrészt mutatja a morál változásait, másrészt pedig az érintett szereplők egyes védett társadalmi értékekhez való viszonyát is jól jellemzi.¹⁶

Az internet további sajátossága az anonimitás. Ez segíti a gyermekek hiszékenységet és naivitását kihasználni, akik olyan személyekkel is kapcsolatba lépnek, akiket egyébként a valós életben elkerülnének. Az internet ugyanis lehetővé teszi az online identitás kialakítását, tehát bárki bárminek kiadhatja magát, bármilyen álarc mögé elbújhat.¹⁷ Ez több szempontból is veszélyes, és akár a személyiség torzulásához is vezethet. A felhasználó, így a gyermek is könnyen áldozattá válik, továbbá az erre hajlammal rendelkező elkövetőknek az online világ tökéletes elkövetési teret biztosít.¹⁸ Az anonimitás továbbá azt is lehetővé teszi, hogy az illető az erre célra létrehozott pletyka oldalakon anélkül nyilváníthasson véleményt, hogy annak megtorlásától kellene félnie. Ez a bejegyzés a jellegétől és címzettjétől függően az internetes zaklatás fogalmát is kimerítheti.¹⁹

Az internetes pedofiliának az a sajátossága, hogy az elkövetők az internetet használják eszközeként a szexuális visszaélés elkövetésére. A virtuális térben kerül sor az ismerkedésre, kapcsolatépítésre, amely súlyosabb esetekben valós találkozásokhoz is

¹⁵ Jennifer MC DONALD: Sexting and Excessive Texting: Symptoms of Teen Dating Violence? *Children's Legal Rights Journal*, vol. 30., no. 4. (2010) 19.

¹⁶ SZATHMÁRY i.m. 70.

¹⁷ Christiane SANDERSON: *The Seduction of Children, Empowering Parents and Teachers to Protect Children from Child Sexual Abuse*. London–Philadelphia, Jessica Kingsley Publishers, 2004. 294.

¹⁸ SZIKLAY (2016) i. m. 49.

¹⁹ MOORE i. m. 132.

vezethet, illetve az interneten keresztül kényszeríti ki a gyermek érdekét súlyosan sértő pornográf tartalmú felvételek készítését és a megrontó részére való megküldését.²⁰

A gyermekekre az interneten leselkedő másik veszély az online behálózás vagy *grooming*. A kifejezés internetes behálózást, becserkészést jelent, amelynek során az elkövető arról kívánja meggyőzni a gyermeket, hogy valamely szexuális tevékenység elfogadott módja az érzelmek kinyilvánításának.²¹ A *grooming* jellemzője, hogy az elkövető először bizalmi kapcsolatot épít ki az áldozattal vagy azáltal, hogy a szülővel ismerkedik meg, vagy valamely közös érdeklődés felépítésével.²² Tehát ez egy hosszabb folyamat, amely több időt vesz igénybe, így a sérelem megakadályozható, ha szülők, pedagógusok ismerik az internetes behálózás dinamikáját és időben felismerik az intő jeleket.²³ A közösségi oldalak terjedésével leegyszerűsödtek az ismerkedés szabályai és a gyerekek gyakran olyan emberek közeledését is elfogadják, akikkel még nem is találkoztak, de ismerős ismerőse, vagy van valami közös érdeklődésük. A helyzetet súlyosbítja, hogy számos esetben fordult elő és egyre gyakoribb tendencia a gyermekek körében, hogy a gyermek azt is ismerősnek igazolja vissza, akivel soha életében nem találkozott. Ennek az a pszichológiai megfelelési kényszer az oka, hogy az számíthat elismerésre az osztálytársaktól és barátoktól, akinek a legtöbb ismerőse van. A Facebook tett egy kísérletet, amelyben kétszáz embert ismerősnek jelölt Freddi, a béka álnév alatt. A kísérlet azt mutatta ki, hogy noha senki sem tudta ki rejtőzködik a béka álarcá mögött, mégis a megjelölt személyek fele ismerősnek igazolta vissza a békát, ezzel teljes betekintést engedve neki a Facebook profiljába, ami egyben a magánszférájuk kapujának megnyitását is jelentette. Így számolnunk kell azzal is, hogy egy 14 éves fiú fényképe mögé rejtőző személy a valóságban lehet egy harminc, negyven vagy még idősebb férfi vagy nő, aki behálózás céljával közeledik a gyermekek felé. Az elkövetők általában több hónapon át, tudatosan felépített stratégiával közelednek a közösségi hálón lévő fiatalokhoz, hogy bizalmukba férközhessenek. A gyerekek kezdetben nem ismerik fel, hogy mi történik velük, hiszen bizalmi viszonyba kerülnek az illetővel, sok esetben még az sem okoz bennük törést, hogy aki kezdetben velük egykorúnak adta ki magát, a valóságban nem az. Az izgalom és kíváncsiság sokkal nagyobb bennük. Ha mégis személyes találkozóra kerül sor, akkor ezekről a gyerekek nem beszél. Szégyenérzete miatt általában nem, vagy túl későn kér csak segítséget.²⁴

A közösségi oldalak kiemelt veszélyforrást jelentenek, ahol a felhasználók gyakorlatilag az életükre, szokásaikra vonatkozó információkat egyre szélesebb körben osztják meg, és nem gondolnak arra, hogy ki mindenki láthatja, böngészheti azokat. A közösségi hálóra feltöltött személyes adatok kontroll nélkül keringő adathalmazává alakulnak át, amely felett az érintett elveszíti rendelkezését. Az adatok felhasználása révén könnyen személyiséglopás áldozatává válhat az érintett. Számos alkalommal fordult elő, amikor egy feltöltött képpel visszaéltek, azt más környezetben, sértő kommentekkel

²⁰ SZIKLAY (2016) i. m. 79–80.

²¹ MOORE i. m. 85.

²² Uo. 86.

²³ SANDERSON i. m. 163.

²⁴ SZIKLAY (2016) i. m. 80–81.

kísérve hozták nyilvánosságra. Példaként említhető az az eset, amikor az egyik szülő a Facebook oldalára töltött fel a lányáról egy képet, amit nem sokkal később illetéktelenek lementettek és egy szexuális tartalmú oldalon tettek közzé.²⁵

3. Internetes és internethez kapcsolódó játékok

Az internet korlátlan játékok tárháza, amely a gyermekekre nézve nem feltétlenül veszélytelenek. Különösen veszélyes lehet rájuk nézve a különböző szerepjátékok, és az ún. internetes kapcsolattal rendelkező játékok, más néven kémjátékok. Az anonimitás magában rejti azt a pszichológiailag bizonyított ténytet, hogy a felhasználónak a virtuális világtól függősége is kialakulhat. Tipikus eset, amikor az érintettek a mindennapi életben nincsenek sikerélményei, így teremt magának egy virtuális világot, ahol úgy élhet, ahogy azt megálmodta.²⁶

Az internetes játékok mellett említést kell tennünk az olyan fizikailag létező játékokról, amelyek az internethez kapcsolódnak és ezen keresztül töltik be funkciójukat. Tipikus példája az olyan babák vagy robotok, amelyek beszélgetést kezdeményeznek a gyermekkel. Ezeknek a játékoknak az a jellemzője, hogy az internethez kapcsolódnak, a belső beépített mikrofonjukat használják, és hangfelismerő szoftvert alkalmaznak annak érdekében, hogy a gyermekkel beszélgetésbe elegyedhessenek. Adatvédelmi megfontolásokat vet fel az a tény, hogy a gyermek a játékkal bizalmasan beszélget és olykor szenzitív információkat is megoszt magáról, a családjáról, a családon belüli kapcsolatokról, anyagi helyzetéről, gyakorlatilag bármiről. További veszélyforrás, hogy a bekapcsolva felejtett játék lehallgató készülékként a család beszélgetéseiről és az egymás között bizalmasan megosztott információkról is képes adatot gyűjteni, a beszédfelismerő rendszer alkalmazásával az információ megosztójának kiléte pedig beazonosítható. A szerződési feltételek vizsgálata során kiderült, hogy a gyártó az így megszerzett adatokat harmadik személyeknek továbbítja. Ez a gyakorlatban azt jelenti, mintha a családban egy beépített lehallgató készülék lenne telepítve, amely kiféle adatokat továbbít a család belső életéről. Továbbá az adatkezelés, valamint az adatok harmadik személynek való továbbításának célja sem egyértelműen meghatározott. A játékokkal szemben felhozott kifogások között szerepel továbbá, hogy az adatbiztonsági előírásoknak sem felnek meg maradéktalanul, illetve a biztonsági intézkedések könnyen áttörhetőek.²⁷

A játékok az internethez egy mobil-telefon segítségével kapcsolódnak, tipikusan a szülő mobilján keresztül, amelyhez egy megfelelő applikációt kell a telefonra letölteni. Amikor a gyermek beszél a játékhoz, az értelmezi az elmondottakat és egy előre meghatározott listából kiválasztott választ adja a gyermeknek vagy internetes forrásokból keresi ki a választ. Mind eközben a program az általános szerződési feltételek értelmében további meg nem határozott célokra felhasználhatja nemcsak a beszélgetést,

²⁵ Uo. 11.

²⁶ Uo. 51–52.

²⁷ A European Consumer Organisation levele (http://www.beuc.eu/publications/beuc-x-2016-136_mgo_letter_to_giovanni_buttarelli_-_edps_-_connected_toys.pdf)

hanem közvetítőként szolgáló telefon névjegyzékét is. A biztonsági rés abban is megmutatkozik, hogy a játékok nem védettek az illetéktelen használóktól, értve ez alatt azt is, hogy harmadik személy a játékon keresztül beszélgetést folytathat le a gyermekkel. Továbbá ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy megfelelő védelem hiányában könnyedén feltörhető a játék és a szülő telefonja közti kommunikáció és az adatok illetéktelen személy számára válnak hozzáférhetővé. Ezeket a játékokat a fenti problémák miatt kémjátékoknak is nevezik a szakirodalomban.²⁸

Összefoglalva az internethez kapcsolódó játékok okozta veszélyeket, egyrészt kikerül a szülői ellenőrzés alól, hogy a gyermek milyen információkhoz jut a beszélgetés során, kérdéses, hogy a játék a válaszai során kizárólag gyermekbarát tartalmakat közvetít-e. Másrészt a termék biztonsági rése miatt az sem zárható ki, hogy illetéktelen harmadik személy továbbítja a válaszokat a gyermek felé a játékon keresztül. A gyermek által továbbított információ illetéktelen kezekbe kerülhet, továbbá a beépített mikrofon azt a lehetőséget is megadja, hogy harmadik személy lehallgassa a családon belüli beszélgetéseket. A szolgáltató korlátozás nélkül használhatja szülő telefonján lévő adatokat, telefonkönyv jegyzékét, amelyen az applikáció fut.²⁹ A fenti veszélyekre tekintettel a francia adatvédelmi hatóság vizsgálta a kémjátékokat és felszólította az ilyen játékokat gyártó cégeket, hogy a termékeit az adatvédelmi rendelkezések tiszteletben tartása érdekében módosítsa.³⁰ Ez egyben a rendeletnek a beépített adatvédelem elvével³¹ is összhangban áll, miszerint mind az adatkezelés módjának meghatározásakor, mind pedig az adatkezelés során olyan megfelelő technikai és szervezési intézkedéseket kell végrehajtani, amelyek célja egyrészt az adatvédelmi elvek hatékony megvalósítása, másrészt a rendeletben foglalt követelmények teljesítéséhez és az érintettek jogainak védelméhez szükséges garanciák beépítése az adatkezelés folyamatába.

4. Nemzetközi és európai uniós jogi háttér

A 1983-as Családjogi Charta mellett számos nemzetközi dokumentum foglalkozik a gyermekek védelmével. Az 1989-es Gyermekek jogairól szóló ENSZ Egyezmény³² elsősorban egy gyermekjogi katalógust ad, mint egy 40 cikken keresztül sorolja fel a gyermekeket megillető jogokat.³³ Egyrészt az egyezmény 16. cikke értelmében:

²⁸ SZIKLAY (2016) i. m. 22–23.

²⁹ <https://www.forbrukerradet.no/siste-nytt/connected-toys-violate-consumer-laws>

³⁰ A francia adatvédelmi hatóság határozata: <https://www.cnil.fr/en/connected-toys-cnll-publicly-serves-formal-notice-cease-serious-breach-privacy-because-lack-security>

³¹ 2016/679/EU rendelet a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet), HL L 119, 2016. 05.04., 1–88. o. 25. cikk (1) bekezdés.

³² 1991. évi LXIV. törvény a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről.

³³ NÉMETH Ildikó: A Családjogi Charta és a gyermekek jogainak nemzetközi védelme. *Iustum, Aequum, Salutare*, 2014/1. 35.

- „1. A gyermeket nem szabad alávetni magánéletével, családjával, lakásával vagy levelezésével kapcsolatban önkényes vagy törvénytelen beavatkozásnak, sem pedig becsülete vagy jó hírneve elleni jogtalan támadásnak.
2. Ilyen beavatkozás vagy támadás ellen a gyermeket megilleti a törvény védelme.”

Másrészt az egyezmény 17. cikke alapján:

„Az Egyezményben részes államok elismerik a tömegtájékoztatási eszközök feladatának fontosságát, és gondoskodnak arról, hogy a gyermek hozzájusson a különböző hazai és nemzetközi forrásokból származó tájékoztatáshoz és anyagokhoz, nevezetesen azokhoz, amelyek szociális, szellemi és erkölcsi jóléte előmozdítását, valamint fizikai és szellemi egészségét szolgálják.”

A 17. cikk e) pont alapján az államok továbbá elősegítik a gyermek jólétére ártalmas információkkal szembeni védelmet. Harmadrészt az egyezmény 19. cikke szól a gyermekeknek az erőszakkal, a támadással, a lelki és fizikai durvasággal szembeni védelméről. Az ENSZ egyezmény ugyan nem tér ki arra kifejezetten, hogy a kiemelt szakaszok a virtuális térben elszenvedett bántalmazások esetén is relevánsak, azonban ezt magától értetődőnek kell tekintenünk.

A szülői felelősséggel és a gyermekek védelmét szolgáló egyéb intézkedésekkel és az ezekhez kapcsolódó eljárási szabályokkal a 1996-os hágai Gyermekvédelmi Egyezmény³⁴ foglalkozik. A hágai egyezmény rendezi a joghatósági kérdéseket, meghatározza az alkalmazandó jogot, valamint kitér az elismerésre és a végrehajtásra.³⁵ Az Európai Unió Alapjogi Chartája általánosan fogalmaz, kiemeli a gyermek jogát a jóléthez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz,³⁶ valamint megismétli az ENSZ egyezmény azon követelményét, miszerint a „[g]yermek mindenek fölött álló érdekének kell az elsődleges szempontnak lennie.”³⁷

A magyar szabályozás elemzését megelőzően meg kell vizsgálnunk az Európai Unió szabályait. A 95/46/EK irányelv³⁸ – ismertebb nevén az adatvédelmi irányelv – nem tartalmazott kifejezett rendelkezést a gyermekek magánélethez való jogáról. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a gyermekeknek semmiféle joguk ne lenne, vagy kívül esnének az irányelv alkalmazási körén. Az irányelv személyi hatálya ugyanis valamennyi természetes személyre – így a gyermekekre is – kiterjed, még akkor is, ha

³⁴ 2005. évi CXL. törvény a szülői felelősséggel és a gyermekek védelmét szolgáló intézkedésekkel kapcsolatos együttműködésről, valamint az ilyen ügyekre irányadó joghatóságról, alkalmazandó jogról, elismerésről és végrehajtásról szóló, Hágában, 1996. október 19-én kelt Egyezmény kihirdetéséről.

³⁵ NÉMETH i. m. 37.

³⁶ 2012/C 326/02 Az Európai Unió Alapjogi Chartája, HL C 326, 391–407. o. 24. cikk (1) bekezdés.

³⁷ 2012/C 326/02 Az Európai Unió Alapjogi Chartája, HL C 326, 391–407. o. 24. cikk (2) bekezdés.

³⁸ 95/46/EK irányelv a személyes adatok feldolgozása vonatkozásában az egyének védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, HL L 281, 1995. 10. 24. 31–50. o.

nem állapít meg rájuk nézve speciális szabályokat.³⁹ A 29. cikk szerinti Adatvédelmi Munkacsoport véleménye szerint két szempontra kell figyelemmel lenni, amikor a gyermekek adatvédelmi igényeit vizsgáljuk. Egyrészt az érettség különböző szintjeit kell vizsgálni, amelyek meghatározzák, hogy a gyermekek mikor kezdenek személyes adataikkal maguk rendelkezni. Másrészt arra kell tekintettel lenni, hogy milyen mértékben rendelkeznek a törvényes képviselők a kiskorúak képviselőjének jogával olyan esetekben, amikor a személyes adatok hozzáférhetővé tétele hátrányosan érinti a gyermek mindenképp felett álló érdekeit.⁴⁰ A Munkacsoport a véleményében számos következtetést vont le. Egyrészt hangsúlyt helyez a figyelem-felhívásra és kiemeli, hogy a gyermek az elsődleges védelmezője a személyes adatainak. A leghatékonyabban ő tud eljárni, hogy személyes adatai ne kerüljenek illetéktelen kezekbe. Ehhez azonban az kell, hogy megfelelően tájékoztassák a lehetséges veszélyekről és azok kezeléséről. A Munkacsoport emellett megemlíti a szülők, pedagógusok megfelelő felkészítését és képzését a témában, mivel enélkül nem tudnak hatékony védelmet és segítséget nyújtani az arra rászoruló gyermeknek.⁴¹ Ahogy erre Prensky felhívta a figyelmet, ez azért is rendkívül fontos, mert a digitális bennszülötteket megfelelő képzés nélkül a digitális bevándorlók nem tudják hatékonyan tanítani, a digitális akcentusuk olyan mértékű lehet, hogy az üzenet a gyermekek számára érthetetlen lesz.⁴² Ez utóbbi gondolat el is vezet bennünket a munkacsoport következő megállapításához, amely gyermekbarát tájékoztatást emeli ki: eszerint a gyermeknek az életkorának, fejlettségének megfelelő nyelvezetet alkalmazva kell tájékoztatást biztosítani. A munkacsoport szerint önmagában az információs önrendelkezési jog korhatárának emelése nem elegendő, az életkor ellenőrzését is hatékonyabbá kell tenni. Ez különösen nagy kihívást jelent az internet világában, amikor soha sem lehetünk abban biztosak, hogy pontosan ki is ül a számítógép mögött.

2018. május 25-től alkalmazandó általános adatvédelmi rendelet (*General Data Protection Regulation – GDPR*)⁴³ felváltja a 95/46/EK irányelv alkalmazását. A rendelet az irányelvtől eltérően külön nevesíti a gyermekek személyes adatainak védelmét, „[m]ivel ők kevésbé lehetnek tisztában a személyes adatok kezelésével összefüggő kockázatokkal, következményeivel és az ahhoz kapcsolódó garanciákkal és jogosultságokkal.”⁴⁴ A jogalkotó szerint ezt a védelmet főként – de nem kizárólagosan – a gyermekek személyes adatainak olyan felhasználására kell alkalmazni, amely marketingcélokat, illetve személyi vagy felhasználói profilok létrehozásának célját szolgálja, továbbá a gyermekek személyes adatainak a közvetlenül a részükre nyújtott szolgáltatások igénybevétele során történő gyűjtésére. A rendelet megfogalmaz egy észszerű kivétel sza-

³⁹ 29. cikk szerinti Adatvédelmi Munkacsoport 2009/2. számú véleménye a gyermekek személyes adatainak védelméről (Általános iránymutatás és az iskolák speciális esete) (WP160), 7.

⁴⁰ 29. cikk szerinti Adatvédelmi Munkacsoport 2009/2. számú véleménye, 7.

⁴¹ 29. cikk szerinti Adatvédelmi Munkacsoport 2009/2. számú véleménye, 20.

⁴² PRENSKY i. m. 1–2.

⁴³ 2016/679/EU rendelet a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet), HL L 119, 2016. 05.04., 1–88. o.

⁴⁴ Általános adatvédelmi rendelet (38) preambulum-bekezdése.

bályt is, amelynek értelmében a közvetlenül a gyermek részére nyújtott megelőzési és tanácsadási szolgáltatások esetében nincs szükség a szülői felügyelet gyakorló hozzájárulására.

A rendelet 8. cikke foglalkozik részletesen a gyermekekkel kapcsolatos speciális adatvédelmi kikötésekkel.

„[A] közvetlenül gyermekeknek kínált, információs társadalommal összefüggő szolgáltatások vonatkozásában végzett személyes adatok kezelése akkor jogszerű, ha a gyermek a 16. életévét betöltötte. A 16. életévét be nem töltött gyermek esetén, a gyermekek személyes adatainak kezelése csak akkor és olyan mértékben jogszerű, ha a hozzájárulást a gyermek feletti szülői felügyeletet gyakorló adta meg, illetve engedélyezte. A tagállamok e célokból jogszabályban ennél alacsonyabb, de a 13. életévnél nem alacsonyabb életkort is megállapíthatnak.”⁴⁵

Az adatkezelőre azt a további kötelezettséget rója a jogalkotó, hogy – figyelembe véve az elérhető technológiát – észszerű erőfeszítéseket kell tennie annak ellenőrzésére, hogy a hozzájárulást a 16. életévét betöltött személy vagy a gyermek feletti szülői felügyeleti jog gyakorlója adta meg, illetve engedélyezte.⁴⁶

A rendelet tehát elismeri, hogy a gyermekek speciális védelemre tartanak igényt a virtuális térben, mivel kevésbé ismerik fel kockázatokat és kevésbé képesek jogaik érvényesítésére. A rendelet ugyanakkor a gyermekek védelmét olyan, az információs társadalommal összefüggő szolgáltatásokra korlátozza, amelyeket közvetlenül a gyermekek részére nyújtanak.⁴⁷ Az életkori határt tekintve látható, hogy a tagállamok nem tudtak egzyezsége jutni, ezért azt a kompromisszumos megoldást fogadták el, miszerint főszabályként az információs önrendelkezési jog korhatára a 16. életév, ettől azonban a tagállamok eltérhetnek, de a 13. életévnél alacsonyabb életkort nem határozhatnak meg. Ez a kompromisszum több szempontból is problémás, egyrészt jogbizonytalanságot okoz, másrészt aláássa a tagállamok harmonikus együttműködését. Jobbizonytalanságot okoz, mert az ilyen jellegű szabályozás az irányelvek sajátossága, amely az áttételési eljárás során még nemzeti szinten tisztázható, azonban a rendelet közvetlenül alkalmazandó. A jogbizonytalanság továbbá tetten érhető a jogkövető magatartás tanúsítása során, hiszen a több tagállamban szolgáltatást nyújtó adatkezelőnek egyenként ellenőriznie kell az információs önrendelkezési jog korhatárát valamennyi, a szolgáltatásával érintett tagállamban és különböző szabályokhoz kell alkalmazkodnia. Tehát előfordulhat az az eset, hogy az életkori megkötés különbözőségéből adódóan ugyanaz az adatkezelés az egyik tagállamban jogszerűnek, addig a másikban a magasabb életkori elvárás miatt jogellenesnek minősül.

⁴⁵ Általános adatvédelmi rendelet 8. cikk (1) bekezdés.

⁴⁶ Általános adatvédelmi rendelet 8. cikk (2) bekezdés.

⁴⁷ Az Európai Parlament azon törekvése a trialógus tárgyalások során, hogy a védelmet az információs társadalommal össze nem függő szolgáltatásokra is kiterjessze, sikertelen volt.

A rendelet a gyermekekkel kapcsolatos főszabályokat megfogalmazó (38) preambulum-bekezdésen és a 8. cikkben felül több helyen is említést tesz a gyermekek adatainak kezeléséről. Az adatkezelőnek a fentiekben túl a rendeletből fakadóan kötelessége, hogy a gyermeknek érthető módon adjon tájékoztatást, minden információt és kommunikációt olyan világos és közérthető nyelven kell megfogalmaznia, amelyet a gyermek könnyen megért.⁴⁸ Az érintetti jogok vonatkozásában a rendelet külön kiemeli azt az esetet, amikor az adatkezeléshez még gyermekként adta hozzájárulását az adatalany, hiszen ekkor még nem volt teljes mértékben tisztában az adatkezelés kockázataival, így az adatok törlését, helyesbítését ezen körülmény figyelembevételével kell elvégezni.⁴⁹ Továbbá az adatkezelés jogszerűsége körében az érdekmérlegelési jogalap alkalmazása során a gyermekek adatkezelését kiemelten kell vizsgálni, az ő érdekeik kiemelt védelmet élveznek az adatkezelő és egy harmadik fél jogos érdekeinek érvényesítésével szemben.⁵⁰

A rendelet tilalmakat is megfogalmaz azáltal, hogy a gyermekek adatainak automatizált feldolgozását, valamint a profilalkotási eljárásba való bevonásukat nem teszi lehetővé.⁵¹ Ugyanígy felhívja a figyelmet a különösen nagy kockázatot jelentő adatkezelésekre, amely esetekben további elvárásként azt támasztja a rendelet, hogy a kiszolgáltató személyek, így a gyermekek adatkezeléseire is különösen nagy figyelmet kell fordítani.⁵² Ehhez kapcsolódva a rendelet a magatartási kódexek elfogadására ösztönzi az adatkezelőket, és ezen kódex egyik elemeként határozza azt meg, hogy az adatkezelő milyen intézkedéseket tesz a gyermekek tájékoztatása és védelme érdekében, valamint a szülői felügyelet gyakorlójától származó hozzájárulás kikérésének milyen módját választja.⁵³ A gyermekek virtuális térbeli védelmének azzal ad további nyomatékot, hogy a nemzeti adatvédelmi hatóságok feladatai között második helyen szerepel-teti, miszerint a felügyeleti hatóság „[e]lősegíti a nyilvánosság figyelmének felkeltését és az ismeretek terjesztését a személyes adatok kezelésével összefüggő kockázatok, szabályok, garanciák és jogok vonatkozásában. Különös figyelmet fordít a kifejezetten gyermekekre irányuló tevékenységekre.”⁵⁴

A rendelet figyelemre méltó előre lépést tesz azáltal, hogy nevesíti a felejtéshez vagy feledésbe merüléshez való jogot (*right to be forgotten*). A korábbi gyakorlat szerint, ha valamilyen adat, fénykép vagy videó felkerült az internetre, azt gyakorlatilag lehetetlen volt a későbbiekben törölni, noha a technikai feltételek adottak voltak. A rendelet bevezeti a „felejtéshez való jog” fogalmát, ami az internetes tartalmak teljes és végleges törlését teszi kötelezővé. A rendelet 17. cikk (2) bekezdése nevesíti az elfeledtetéshez való jogot. Ennek értelmében, ha

⁴⁸ Általános adatvédelmi rendelet (58) preambulum-bekezdés és 12. cikk (1) bekezdés.

⁴⁹ Általános adatvédelmi rendelet (65) preambulum-bekezdés.

⁵⁰ Általános adatvédelmi rendelet 6. cikk (1) bekezdés f) pont.

⁵¹ Általános adatvédelmi rendelet (71) preambulum-bekezdés.

⁵² Általános adatvédelmi rendelet (75) preambulum-bekezdés.

⁵³ Általános adatvédelmi rendelet 40. cikk (2) bekezdés g) pont.

⁵⁴ Általános adatvédelmi rendelet 57. cikk (1) bekezdés b) pont.

„[a]z adatkezelő nyilvánosságra hozta a személyes adatot, és [...] azt törölni köteles, az elérhető technológia és a megvalósítás költségeinek figyelembevételével megteszi az észszerűen elvárható lépéseket – ideértve technikai intézkedéseket – annak érdekében, hogy tájékoztassa az adatokat kezelő adatkezelőket, hogy az érintett kérelmezte tőlük a szóban forgó személyes adatokra mutató linkek vagy e személyes adatok másolatának, illetve másodpéldányának törlését.”

Ez annyiban jelent új gyakorlatot, hogy az adatkezelő a törlési kérelem esetén nemcsak saját adatbázisából köteles az adatokat törölni, hanem az észszerűség keretein belül köteles valamennyi adatkezelőt értesíteni a törlés kérelmezéséről, akiknek az adatokat továbbította vagy bármilyen okból átadta. Az adatokat elsőként nyilvánosságra hozó adatkezelő felelősséggel tartozik a harmadik személyek tevékenységéért, amennyiben kifejezetten ő adott engedélyt az adat nyilvánossá tételére a harmadik személyeknek.⁵⁵ Az adatkezelő kötelessége a kereső motor tájékoztatása, ha a törléssel érintett adatok valamely találati listában szerepeltetésre kerültek. Az adatvédelmi rendelet ezen újítása a gyermekek és a család védelme szempontjából is kiemelkedő előrelépés. A gyermekek olykor óvatlanságából, olykor a vicc kedvéért olyan tartalmakat is megosztanak, amelyek később számukra vagy valamelyik társuk számára válik kellemetlenné.⁵⁶

A rendelet tehát úttörő abban a tekintetben, hogy rendeleti szintre emelte a felejtéshez való jogot. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy nem új keletű jelenség az adatvédelmi gyakorlatban a felejtés joga. A kezdeti gyakorlat szerint, amit egyszer már közzé tettek az interneten, az mindenki számára elérhetővé vált és így az további védelemben nem részesülhet. A Lindqvist ügyben⁵⁷ mondta ki először az Európai Unió Bírósága, hogy a közösségi jog értelmében a különféle személyekre való utalás valamely internetes honlapon, és nevük alapján vagy más módon történő azonosításuk személyes adatok automatizált eszközökkel történő kezelését valósítják meg, és mint ilyen védelemre tart igényt. Ugyanakkor azt nem állapította meg a bíróság, hogy az interneten való közzététel harmadik országba történő adattovábbításnak minősülne.⁵⁸ A 29-es Munkacsoport is kimondta a közösségi oldalak üzemeltetőinek adatkezelői felelősségét, illetve azt, hogy az interneten történő adatközlést önmagában adatkezelésnek tekinti.⁵⁹ A felejtéshez való jog deklarálásához vezető úton az áttörést a Google-ítélet⁶⁰ hozta meg, amelyben az Európai Unió Bírósága már kimondta és ki is kényszerítette ezt a jogot.

⁵⁵ NAVRATYIL Zoltán: Internet és szólásszabadság: A „felejtés” joga és a „feledésbe merüléshez” való jog. *Iustum, Aequum, Salutare*, 2015/2. 90.

⁵⁶ Star Wars Kid néven ismerté vált eset: L. Jonathan ZITTRAIN: *The Future of the Internet – And How to Stop It*. Yale University Press, 2008. 211–212.

⁵⁷ C-101/01. Lindqvist ítélet, [ECLI:EU:C:2003:596] 27. pont.

⁵⁸ Richard MORGAN – Ruth BOARDMAN: *Data Protection Strategy: Implementing Data Protection Compliance*. London, Thomson Reuters, 2012. 213.

⁵⁹ Article 29 Working Party opinion 5/2009 on online social networking (WP 163), 5–6.

⁶⁰ C-131/12. Google-ítélet, [ECLI:EU:C:2014:317] 88. pont.

5. A magyar szabályozás és jogalkalmazói gyakorlat

A magyar szabályozás szempontjából az Alaptörvény,⁶¹ a családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény,⁶² egyes vonatkozásokban az adatvédelmi törvény, illetve súlyosabb eseteknél a büntető törvénykönyv bizonyul a releváns jogszabálynak. Az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény (a továbbiakban: Infotv.) rendelkezései szerint az információs önrendelkezési jog korhatára a 16. életév. Ez azt jelenti, hogy a tizenhatodik életévet betöltött személy szabadon rendelkezhet személyes adatai felett anélkül, hogy ahhoz törvényes képviselőjének hozzájárulását vagy utólagos jóváhagyását kellene kérnie.⁶³ Ez egy atipikus életkori határ, tekintettel arra, hogy nem felel meg sem a polgári jogban meghatározott cselekvőképességi korhatárnak (18. életév), sem pedig a büntetőjogban meghatározott büntethetőségi korhatárnak (14. életév, egyes súlyosnak minősülő bűncselekmény esetén 12. életév).

A Hatóság számos esetben tapasztalta azt, hogy az egyes adatkezelési tevékenységek során az adatkezelő nem a szülőt vagy a törvényes képviselőt kereste meg a hozzájáruló nyilatkozat beszerzése érdekében, hanem a 16. életévét be nem töltött gyermektől kérte azt. Ez a gyakorlat teljesen helytelen és jogellenes adatkezelést eredményez. Az életkori megkötéssel kapcsolatban az adatvédelmi hatóság több társkereső oldal gyakorlatát megvizsgálta,⁶⁴ és azt tapasztalta, hogy a felhasználók nagy része 10-15 éves fiatal, és az oldal regisztrációs felülete semmilyen szülői vagy törvényes képviselői hozzájárulást nem kért. A hatóság arra az álláspontra helyezkedett, hogy a 14. életévet betöltött személy a polgári jogi szabályok szerint ugyan a mindennapi élet szokásos szükségleteinek fedezése körébe tartozó kisebb szerződéseket megkötheti, ebbe azonban nem tartozik bele a társkereső oldalakon történő regisztráció, továbbá az adatvédelmi szabályok alapján meghatározónak tekintette a 16. életév betöltését.⁶⁵ A Hatóság fenti jogértelmezését vizsgálta a bíróság is, és a megállapítást helyben hagyta.⁶⁶ Ebben a tekintetben az új adatvédelmi rendelet kiemelkedő előrelépést tesz azáltal, hogy valamennyi határon átnyúló ügyben kötelezi a nemzeti adatvédelmi hatóságokat a közös, uniós szintű fellépésre, és egy valamennyi érintett hatósággal egyeztetett döntés kialakítására.⁶⁷

⁶¹ Alaptörvény XVI. cikk.

⁶² A családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény 5. §, 9. § (2) bekezdés.

⁶³ Infotv. 6. § (3) bekezdés.

⁶⁴ NAIH-5951/2012/H; NAIH-800/2013/H; NAIH-801/2013/H; NAIH-802/2013/H; NAIH-803/2013/H; NAIH-804/2013/H; NAIH-805/2013/H; (<http://naih.hu/hatosagi-hatarozatok---vegzesek.html>).

⁶⁵ NAIH-5951-16/2012/H. számú határozat 7–8. (http://naih.hu/files/5951_2012_2_hatarozat.pdf).

⁶⁶ Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 27.K.31.641/2013/11. számú ítélete, 6.

⁶⁷ Általános adatvédelmi rendelet 60. cikk.

6. Felelősség kérdése

Sokszor hangoztatott örök igazság, hogy a megelőzésben kell élen járni, mert ha bekövetkezik a baj, azt orvosolni már sokkal nehezebb.⁶⁸ A megelőzésért felelős személyeket azonosítva négy szereplőt kell megemlítenünk: a szülőt, a pedagógust, az adatkezelőt, a jogalkotót és a jogalkalmazó hatóságot.

A 29. cikk szerinti Adatvédelmi Munkacsoport nagy felelősséget helyez a jogalkalmazó hatóságok vállára. Az adatvédelmi hatóságok feladatát ezen a téren négy elemre bontja. Az első szerint nevelő és tájékoztató tevékenységet kell folytatniuk, különösen a gyermekek körében és a fiatalok jólétéért felelős hatóságokra irányulóan. A második értelmében befolyást kell gyakorolniuk a politikai döntéshozókra, hogy azok megfelelő döntéseket hozzanak a gyermekek és a magánélet védelme vonatkozásában. A harmadik alapján tudatosítaniuk kell az adatkezelőkkel kötelezettségeiket; továbbá hatáskörükkel élve fel kell lépniük azokkal szemben, akik nincsenek tekintettel a jogszabályokra vagy nem tartják be a területre vonatkozó magatartási kódexeket, illetve bevált gyakorlatot.⁶⁹ Továbbá a hatékony fellépés elengedhetetlen eleme, hogy az adott területért felelős szereplők rendszeresen egyeztessenek egymással, valamint a nemzeti stratégiák kialakításán túl határon átnyúló együttműködésekkel kell kialakítani és azokat meg kell erősíteni.⁷⁰

A szülő is kiemelt szerepet játszik a védelemben, egyrészt ő készítheti fel a gyermeket az interneten leselkedő veszélyekre, másrészt rendelkezésére állnak olyan technikai megoldások, amelyek elősegítik a gyermekek védelmét. Ugyanakkor a gyermekek távoltartása a rájuk nézve káros tartalmakat hordozó oldalaktól nem könnyű feladat, sok esetben a hatékonyságuk csekély mértékű.⁷¹ A gyermekek digitális oktatása ugyanakkor elengedhetetlen, hogy felkészült 'digitális polgárokká' válhassanak. Ennek lényeges tartalmi eleme a jogaik megvédése és mások jogainak a tiszteletben tartása.⁷² A média területén alkalmazott és talán hatékonynak tekinthető módszer a műsoridő-korlátozás,⁷³ amely az internet esetében sajnos nem alkalmazható. Az internet bárhol, bármikor elérhető, így az időbeli korlátozás nem kivitelezhető megoldás. Azonban megfelelő technikai megoldás lehet a szűrőprogramok telepítése.⁷⁴ 2014. július 1-től ingyenes

⁶⁸ Gloria Gonzalez FUSTER – Dariusz KŁOZA (szerk.): *Európai kézikönyv a magánszféra- és a személyes adatok védelméről iskolák számára*. EAP, 2016. 27.

⁶⁹ 29. cikk szerinti Adatvédelmi Munkacsoport 2009/2. számú véleménye, 21.

⁷⁰ Ennek tipikus példája az ARCADES projekt: *Introducing dATA pRotection AnD privacy issuEs at schoolE in the European Union*. (<http://naih.hu/arcades/>)

⁷¹ Roger J. R. LEVESQUE: *Sexual Abuse of Children, a Human Rights Perspective*. Indiana University Press, 1999. 71.

⁷² Children's Commissioner: *Growinf Up Digital, A report of the Growinf Up Digital Taskforce*, Children's Comissioner in the UK, January 2017. 5. (https://www.childrenscommissioner.gov.uk/wp-content/uploads/2017/06/Growing-Up-Digital-Taskforce-Report-January-2017_0.pdf)

⁷³ GELLÉN Klára: *A gyermekek és fiatalok védelme a magyar médiajogban. Jogelméleti Szemle*, 2004/1. (<http://jesz.ajk.elte.hu/gellen17.html>)

⁷⁴ LUSTYIK Katalin: *A netpornográfia és az amerikai gyermek*. (http://www.mediakutato.hu/cikk/2000_01_osz/05_a_netpornografia_es_az_amerikai_gyermek)

szűrőszoftverek állnak a szülők rendelkezésére. Az internethozzáférés-szolgáltatást nyújtó szolgáltató köteles a kiskorúak védelmét lehetővé tevő, könnyen telepíthető és használható szoftverek elérhetőségére és használatára vonatkozó közérdekű tájékoztatót összeállítani, a tájékoztatót internetes honlapján közzétenni, a közzétételről és annak elérhetőségéről negyedévente az előfizetőt értesíteni.⁷⁵ A jogszabály egyben arra is kötelezi az internet szolgáltatót, hogy a kiskorúak védelmét lehetővé tevő, könnyen használható szoftver ingyenes letölthetőségét biztosítsa a honlapján.⁷⁶

A jogalkotó továbbá létrehozta a Gyermekvédelmi Internet-kerekasztalt⁷⁷ a gyermekek megfelelő védelmének biztosítása érdekében a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság (NMHH) tanácsadó testületként. A kerekasztal a kiskorúak védelmét célzó jogszabályi előírások hatékony érvényesítését, továbbá a médiatudatosság növelését kívánja elősegíteni, támogatni. A testület felállításával, működésével kapcsolatos feladatokat a NMHH látja el. A Kerekasztal állásfoglalások, ajánlások kibocsátására kap felhatalmazást, amelyek hatékony eszköznek minősülnek a szolgáltatók jogkövető magatartásra ösztönzésében.

Ezenkívül a jogalkotó is tehet a gyermekek védelméért egyrészt azzal, hogy gyermekbarát eljárásokat vezet be, másrészt azzal, hogy gyermekeket védő jogszabályi kötelezettségek ír elő. Ez utóbbi esetre tipikus példa, amikor a jogalkotó a gyermekek számára is szolgáltatást nyújtó piaci szereplő számára ír elő többlet kötelezettséget annak érdekében, hogy a gyermek védelméhez ezúton is hozzájáruljon, illetve azt elősegítse. Általános szinten már azzal sokat tehet a jogalkotó, ha megtiltja az internet lehívás (pull) rendszerével ellentétes tolakodó (push) típusú működést.⁷⁸ Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy az adatkezelés nem akkor lehetséges, ha az érintett nem tiltakozik ellene, hanem csak akkor, ha ahhoz kifejezett hozzájárulását adja.

A szülők, az iskola és a jogalkotó együttműködésének megfelelően megfigyelhetőek „jó gyakorlatok” az egyes országokban. Portugáliában például bevezették az ún. Dadus Projektet, ami az adatvédelem ismeretek iskolai tantervbe történő bevezetését jelentette. Dadus egy kiskamasz, aki éli hétköznapi életét és közben az internet révén tanulságos események történnek vele. Ezekkel a történetekkel próbálják a gyermekek figyelmét felhívni a rájuk leselkedő veszélyekre. A tanárok a projekttel kapcsolatos anyagokat tölthetnek le, a diákok híreket, jogszabályokat ismerhetnek meg és a szülők is hasznos tanácsokat olvashatnak. Ehhez hasonló projektek indultak Norvégiában, Kanadában és Írországból.⁷⁹ Az USA-ban bevezetett gyakorlat⁸⁰ a fentiekől abban tér el, hogy az egyes szolgáltatókra nézve határozta meg kötelező szabályokat. A rendelkezések szigorúnak tekinthetők, mivel a kiskorúak adatainak kezeléséhez bizonyíthatóan szülői hozzájárulást kell szerezni. A szolgáltatók kötelessége, hogy a szülőknek külön felületet biztosítsa-

⁷⁵ <http://gyermekbarat.kormany.hu/csendben-van-de-biztonsagban>

⁷⁶ Az elektronikus hírközlésről szóló 2003. évi C. törvény 149/A. §.

⁷⁷ Az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások, valamint az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások egyes kérdéseiről szóló 2001. évi CVIII. törvény 4/A. § – 4/B. §.

⁷⁸ SZIKLAY (2016) i. m. 63.

⁷⁹ Uo. 92–106.

⁸⁰ Uo. 98–101.

nak, ahol azok a gyermekeikről kezelt adatokat ellenőrizhetik, megtilthatják az adatkezelést vagy kérhetik azok törlését. Kötelesek továbbá egyszerűen szövegezett tájékoztatást adni, illetve csak az aktív magatartással megadott hozzájárulást fogadhatják el. Az életkorhoz kötött tartalmak megtekintése esetén pedig speciális szabályok alkalmazandók. Ennek megfelelően az oldal nem tüntetheti fel a korhatárhoz kötöttség tényét és a szükséges életkort annak érdekében, hogy a kiskorú hazugság révén ne juthasson hozzá az oldal tartalmához. A tartalom megtekintéséhez a böngésző személynek meg kell adnia születési évét, alacsony életkor esetén rövid időre a további regisztráció lehetőségét letiltja az oldal. Így újabb, esetleg magasabb életkor megadásával a kiskorú nem ismerheti meg az oldal tartalmát. További intézkedés, hogy az oldal a belépéshez kéri a szülő hozzájáruló nyilatkozatát, illetve online vásárlás csak a saját névre szóló hitelkártyával lehetséges. Az Egyesült Államok példája abban a tekintetben mindenképpen követendőnek tekinthető, hogy a kiskorúnak nem elegendő ráklickelnie egy tartalom letöltéséhez arra, hogy elmúlt-e 18 éves. A magyar oldalak beállításai alapján amennyiben az igazságnak megfelelően klikkel és az oldal nem engedi tovább, ismételt próbálkozhat és az „elmúltam 18 éves” gombra kattintva máris hozzájut a számára még káros tartalmakat hordozó oldalhoz.

A magyar adatvédelmi hatóság is kiemelt kérdésként kezeli a gyermekek jogait és védelmét az internet világában. Ennek érdekében több projektet indított, amelynek keretében a hatóság két tanulmánykötetet adott ki *Kulcs a net világhoz!*⁸¹ és *Kulcsocska a net világhoz!*⁸² címmel.

7. Következtetések

A gyermekek virtuális térbeni védelmét több tényező is megnehezíti. Egyrészt a sérelmet okozó magatartás az interneten keresztül valósul meg, amely anonimitása révén elfedi a jogsértőt. Továbbá a cselekmény sok esetben átnyúlik az országhatárokon, ezáltal túlmutat az egyes országok joghatóságán, amely közös fellépést tesz szükségessé. A 2018. május 25-től alkalmazandó adatvédelmi rendelet részben megoldja a problémát azáltal, hogy a tagállami hatóságok szoros és harmonizált együttműködését írja elő. Ugyanakkor az egyik legfontosabb kérdésben, az információs önrendelkezési jog korhatárának meghatározásában nem ad egyértelmű iránymutatást, azt a 13. és 16. életév között szabja meg. További iránymutatás hiányában a tagállami jogalkotó feladata annak eldöntése, hogy az adott tagállamban pontosan hogyan határozza meg ezt az életkort.

A jogalkotó kiemelten fontos szerepet játszik a veszélyek feltárásában és a jogkövetkezmények megállapításában. Ugyanakkor a jogalkalmazók tudatossága nélkül a jogszabályok önmagában mit sem érnek. Az illetékes hatóságoknak hatékonyan fel kell lépniük a jogsértő magatartásokkal szemben, ezzel példát statuálva. A jogalkalmazóknak további fontos szerep jut abban a tekintetben is, hogy a jogszabályok szükségszerűen nem tökéletesek, ugyanakkor az ő feladatuk a jogszabályok alkalmazása és kikény-

⁸¹ SZIKLAY (2016) i. m. 1–121.

⁸² SZIKLAY (2017) i. m. 1–37.

szerítése. Ráhatásuk révén jelezhetik a módosítások szükségességét a jogalkotó felé, jogalkalmazásukkal és jogértelmezésükkel segíthetik az adatkezelőket a helyes a gyakorlat kialakításában és kikényszeríthetik a megfelelő gyakorlatot, súlyosabb esetekben pedig bírságot szankcionálhatják a nem megfelelő magatartást. Továbbá a szülőknek és a pedagógusoknak jut fontos szerep a gyermekek védelme terén. Elengedhetetlen, hogy folyamatosan lépést tartsanak a technikai fejlődéssel, valamint naprakésznek kell lenniük a digitális tér által nyújtott lehetőségek és kihívások tekintetében annak érdekében, hogy gyermekeiket felkészíthessék a rájuk leselkedő veszélyekre.

